

Janko Barlè - književnik

Josip Tandarić, Zagreb

Ime mons. Janka Barlèa uzalud ćemo tražiti u priručnicima hrvatske književne povijesti, ne samo u onima koji daju najopćenitiji pregled književnog stvaralaštva nego i u onima koji su opširniji i zadržavaju se na piscima manjeg značenja. Njegovih radova nećemo naći ni u antologijama, možda već i zato što nikada nisu izašli u zasebnu izdanju i tako izazvali pozornost književnih povjesničara. Druga područja Barlèovih zanimanja u njegovu su životu i u njegovoj djelatnosti pretežnija i značenjem i brojem stranica. Ipak ni njegov književni rad nije baš neznatan. Obasiže preko pedesetak hrvatskih naslova, a više od stotinu slovenskih; uglavnom su to ipak prikazi književnih događaja njegova vremena, ili radije njegovih uglavnom mladenačkih godina, a znatno manje od polovice beletristički prilogi: pjesme, crtice i putopisi. Uopće, njegovo književno zanimanje zauzima više mjesta u mlađim godinama, a što dalje njegov se djelokrug sužava te se sve manje bavi književnošću a sve više crkvenom poviješću i u priličnoj mjeri poviješću medicine, a najviše mu vremena oduzima uređivanje i suradnja u *Sv. Ceciliji*, najplodnijem i najzaslužnijem području njegova rada, upravo razlogu zbog kojega smo se ovdje sabrali da mu o četrdesetoj obljetnici smrti iskažemo svoju zahvalnost i poštovanje.

Čemu govoriti o Janku Barlèu kao o književniku? Možemo to reći odmah na početku ovoga sumarnog prikaza: njegov književni rad, iako ne pripada u vrhunska književnoumjetnička ostvarenja, za nas je neposredno, intimno i iskreno svjedočanstvo o unutrašnjem životu i o osobnosti čovjeka koji zaslužuje da ga i u ovom području njegove djelatnosti upoznamo.

Barlè je počeo pisati vrlo rano na svojem materinskom slovenskom jeziku (1885.); ipak u slovenskim časopisima prestaje se javljati već 1923. Hrvatski je počeo pisati 1895., neko vrijeme piše i na slovenskom i na hrvatskom, a u posljednje vrijeme samo na hrvatskom, i to stručne radove. Potpisivao se najčešće punim imenom i prezimenom, samo u početku pseudonimima (-e, -e, B., r., Janko Podgorec, Janko Komar). Suradivao je u pojedinim listovima godinu ili dvije, rijetko koju godinu više. Više je godina suradivao u slovenskom listu *Dom in svet* (1889.—1901.), ipak pretežno izvještajima i prikazima iz hrvatske književnosti. Od hrvatskih časopisa dulje je suradivao u *Prosvjeti* (1897.—1910.), *Katoličkom listu* (1895.—1919.), kalendaru *Danici* (1910.—1930.) i u *Sv. Ceciliji* (1907.—1940.).

Kako je Barlè sam shvaćao svoj rad u beletristici? Odgovor bi nam mogao dati jedino on osobno, ali odgovor se više ili manje jasno naslućuje u njegovim radovima. U vrijeme kad Barlè počinje objavljivati svoje književne radove, a tako će potrajati još neko vrijeme i u Sloveniji i u Hrvatskoj, književna se djelatnost smatra izrazitom rodoljubnom dužnosti, pa stoga i časću. Važniji elemenat i poticaj za pisanje u njega je ipak osobna potreba da se i kroz lijepu riječ izrazi. Dakako, tako kažemo o svakom književniku. Kod Barlèa ipak to znači nešto drugo. Sadržaj svoga književnog rada Barlè nije nikad doživio samo u fantaziji i pretvorio ga u crticu niti je njegov književni rad plod kabinetskog pristupa problemima društva. Nasuprot tome: ono što je Barlè napisao, vidio je doista svojim očima i proživio, a tek zatim prenio na papir. Stoga o njegovu književnu radu ne možemo govoriti kao o profesionalnoj književničkoj djelatnosti, već jednostavno o ljudskoj potrebi, u prvom redu mladenačkoj, da svoje doživljaje sačuva za sebe i da ih saopći drugima. Teško je u svakom slučaju govoriti o umjetničkom djelu, premda se opet čini da je premalo reći da se radi samo o književnom sastavku. Barlèov je tekst pisan kulturno i čitko, pregledno i kompozicijski čisto, što je osobito važno — sa srcem, a ipak, zbog neke unutrašnje mozaičnosti koja je obilježje i njegovih crtica i putopisa, bez jačeg unutrašnjeg jedinstva i čvrstine, pomalo razvučeno i s previše opisa koji katkada zamaraju. Ipak, i takvi kakvi jesu, to su njegovi radovi, njegov osobni doživljaj i njegovo osobno svjedočanstvo. Ako im ponekad nedostaje ono stvaralačko i umjetničko, u čemu je vanjski doživljaj samo poticaj i polazište za stvaranje umjetničkog djela, u njegovim radovima nalazimo dovoljno ljepote i topline da budu zanimljiva. Njihova je vrijednost više etička negoli estetska, i baš nam stoga njihov sadržaj otkriva unutrašnje bogatstvo jednog čovjeka. Često je naime vrlo lako kod nekoga pisca odijeliti čovjeka od umjetnika i njegove ljudske postupke od umjetnički izraženih istina, načela i vrednota. Mislim da je Barlè u tom pogledu nedjeljiv, i svemu onome što je napisao možemo ne samo umjetnički nego i ljudski vjerovati, a to je u njegovu slučaju sigurno prednost, jer ionako vjerojatno nije pretendirao na to da stekne neizbrisivo umjetničko ime. Dovoljno nas je zadužio na drugim područjima.

Govoriti o književnosti bez književnog teksta zapravo je uzalud, kao što je promašen posao opi-

sivati sliku koju ne vidimo ili glazbeno djelo koje nemamo prigode čuti. Književnost se čita i na taj način doživljava, a to vrijedi i za Barleove crtice i putopise. Stoga ni ovaj prikaz ne može nešto određeniije reći i stvoriti jasniji dojam o onome što je Barle zabilježio. Nemoguće je naime prenijeti njegovo oduševljenje za rodni kraj pa i za selo uopće koje nalazimo u njegovim crticama. Kako izraziti sjećanja na njegova marljiva i čestita oca prema kome on zadržava trajnu zahvalnost? Njegova majka, posebno njezine oči koje ga čitav život prate, nisu mu samo uspomena na tople djetinjstvo već su mu također snaga i opomena u trenucima kolebanja; majčin pogled — sačuvan samo u sjećanju — za njega je jači i odlučniji od bilo kojeg drugog pogleda. S mnogo topline opisana je njegova baka, također njezine oči, koje ga — već ostarjele a uvijek mladenačke — iznenađuju svojom svježinom i dobroćudnošću. Pa ipak, upravo u odljubi crtici »*Moja bakica*«, u kojoj opisuje svoj posljednji susret s njome, velik dio zauzima nešto što jednako zanima i njega i baku: stari porušeni toranj zagrebačke katedrale i oltari raspršeni po nadbiskupiji. U Barleovim crticama prisutni su i njegovi prijatelji, osobito u njihovim posljednjim danima života. Takvi su npr. povjesničar zagrebačke nadbiskupije Ivan Krstić i mladi profesor klasične filologije na zagrebačkom sveučilištu Milivoj Šrepel (umire u četrdesettrećoj godini života!), čije su »duboke, plave oči ... plemenite, dobre, sanjarske ... dugo počivale na kipu propetog Spasitelja«.

Barle je ipak na poseban način prijatelj prirode; zanose ga osobito planine u koje se često vraća tijelom, a kad to nije moguće bar mislima: »Oj moje gore, moje planine, moje snježne kamenite vrleti, što bih dao da vas može moje oko gledati svaki dan ... Tako ste blizu mom srcu ...«. Svaki Barleov tekst otkriva čovjeka načitana, čovjeka široke kulture, poznavaoa i prirode i umjetnosti i književnosti. U njegovim su crticama česta sjećanja na književna mjesta iz slovenske, ali također na druge slavenske književnosti. Čest je također doživljaj glazbe u prirodi; s laganim će humorom prijeći preko uobičajenih koncerata koji su mu već svojom jednoličnošću dosadili i radije sluša glasovir u katu ispod svoje sobe, zdrave glasove narodne pjesme iz obližnjeg dvorišta, dapače fićukanje postolarskih djetića u duetu na ulici. Kad sve to konačno zamre, ostatak će duboko u noć pjesma cvrčaka u vinogradu (»U ljetnoj večeri«).

Botanika je ipak njegovo najomiljelije zanimanje, i to u znatnoj mjeri možemo zapaziti i u njegovim književnim priložima. Kao što u putopisu *Moj put na Volajsko jezero*, uz ljubav prema prirodi i različitim prirodnim pojavama, zapažamo njegovo dobro poznavanje povijesti umjetnosti i uživljanje u umjetnička djela, starija i mlađa, tako u putopisu *Na Odri* otkrivamo njegovo temeljito poznavanje botanike, ali također iskreno uživanje u rijetkim travama i cvjetovima, kojima svaki put zna i latinski stručni naziv; sjeća se kad ih je posljednji put sreo, ponovno u njima uživa i sabire ih svoj herbarij. Međutim, Barle u susretu s biljkama nije samo hladni znanstvenik, kao što nije ni površni promatrač koji se samo za tre-

nutak, kao po kakvu običaju, pomodno divi cvjetovima u svojoj okolini. U susretu s biljkama, osobito pak s cvijećem, Barle je i znanstvenik i pjesnik. Za njega svaki cvijet ima zaseban život i pruža mu sasvim osobit doživljaj; raduje se cvijetu zaspančeku (kojemu ni od stručnjaka nije mogao saznati hrvatski stručni naziv) kad ga ponovno sreće nakon dvadeset godina (*Zaspanček*), kao što suosjeća s krizantemama, kojima tek kasna jesen pruža mogućnost da se rascvatu. Za svaki cvijet pronalazi neku novu sliku u usporedbi s drugim cvjetovima. »Obukle ste se u pokorničko, jednostavno odijelo. Vaše mirne ozbiljne boje gode momu oku. Ono kad vas gleda, zaboravlja na bujne čaške crvenih i žutih tulipana, na bjelinu nevinih liljana, na okruglu glavicu crvena maka, na baršunasto odjelce vrtnih ruža, na sitne modre očice potočnica i gizdavo lišće širokolisnatih dalija. Zaostale ste za svojim šarenim mirisljivim družicama, kao da vam vaša skromnost ne dopušta, da stupite u otmjeno društvo. Čekale ste dugo, a sad je nadošlo vaše doba, doba zadnjeg jesenskog cvijeća« (*Hrizanteme*). Ovakve bismo opise mogli još dugo nizati jer su ih puni njegovi putopisi i crtice.

Barleovo se književno obrazovanje temelji u prvom redu na njegovoj školskoj lektiri, pri čemu nikako ne smijemo njegovo pisanje smatrati izravnim plodom te lektire, budući da je ono doista osobno njegovo, plod njegove duševnosti, njegovih iskustava i doživljanja. Međutim, u njega je jednako prisutno romantičarsko doživljavanje prirode, rodoljubni zanos i zanimanje za narodno blago, kao i realističko promatranje i opisivanje života, osobito na selu, s ponešto idealiziranja prošlih dana, kao i modernizmu bliske intimističke ispovijesti u različitim crticama u kojima više dolazi do izražaja njegova osjećajnost i osobnost. Ipak, te su crtice nekako odviše dorečene da bismo ih naprosto mogli uključiti u modernu književnost kojoj je suvremenik. Najizrazitija crta njegove književne djelatnosti bit će svakako ljubav prema prirodi povezana s rodoljubljem (kad je npr. riječ o jezerima i planinama, on ih želi sačuvati Slovincima pred naletom germanizacije, koju na nekoliko mjesta osuđuje). Prisutno je i hrvatsko rodoljublje, pa će opisujući otkrivanje Prešernova spomenika reći: »mi Hrvati ... grijali smo se tom prilikom opet na našim međusobnim bratskim čuvstvima«. Jednako mu je blisko i slavenstvo, pa i ljubav prema svemu čovječanstvu (usp. *Proljetne misli*).

Spomenimo na kraju i to da je tadanja kritika naklono prihvaćala njegovo pisanje; o tome svjedoči velik broj zapisa, osobito prigodom njegovih jubileja, ali i osobna pisma koja je od svojih čitalaca dobivao. Kad se uzme cjelokupno Barleovo djelovanje, njegov književni rad ostaje nekako po strani, pa stoga i nepoznat i zanemaren. On se ipak skladno uklapa u ostala Barleova nastojanja, upotpunjuje ih i donekle tumači. Otkriva nam svakako čovjeka koji nije samo zaneseni znanstveni istraživač na nekoliko područja već i čovjek bogata unutrašnjeg života, izražena počesto riječima koje ni danas nisu izgubile svoju snagu.